

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ, ФІЛОСОФСЬКІ ТА ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Адамович С.В.

УКРАЇНА ЯК УЧАСНИК СПІВДРУЖНОСТІ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ ТА ПРОЦЕС ВИХОДУ ЗІ СКЛАДУ ОРГАНІЗАЦІЇ

УДК 94+341.1

Формування міжнародно-правових відносин між пострадянськими державами відбувалось у складних політико-правових умовах невизначеності майбутнього співробітництва в період розпаду СРСР та відсутності належної правової бази. В умовах військової агресії щодо України та різних гібридних форм впливу на українців з боку Російської Федерації (РФ) нам важливо вивчити державно-правові механізми, що використовували російські органи державної влади та спецслужби задля втягнення через структури Співдружності незалежних держав (СНД) України в орбіту російських геополітичних впливів.

Відзначимо, що джерельна база нормативно-правових документів прийнятих на засіданнях керівників держав СНД та інших органів СНД зберігається на сайті виконавчого комітету СНД, що розміщений у м. Мінську, а також на інтернет-порталі Співдружності, на яких міститься єдиний реєстр правових документів СНД.

Виявлення причин створення й етапи функціонування СНД на пострадянському просторі досліджував Р.Мінасян [16]. Відзначимо, що міжнародно-правове співробітництво пострадянських держав (на прикладі країн СНД) вивчали М.Дорошко, А. Шумілов [10; 27]. Процес управління співробітництвом органів внутрішніх справ України з правоохоронними органами країн Співдружності проаналізував В.Гуславський [8], а І.Гончаренко вивчав роль СНД у попередженні конфліктів на пострадянському

просторі [7]. Економічні та міжнародно-правові аспекти спроб інтегрувати Україну в рамках СНД вивчали Р. Амелін та Л.Кобилянська [2; 13].

Процеси розпаду СРСР та значення цих процесів для України детально описав О.Задорожний [11]. Міжнародно-правові оцінки визначальної ролі України у створенні СНД і недопущенні у перетворення Співдружності у новий СРСР дав відомий американський державний діяч і науковець З.Бжезінський [4]. Роль Української держави в становленні і функціонуванні СНД досліджував С.Прийдун [17]. Науковці В.Банах, О.Костюк спробували дослідити участь України в інтеграційних процесах Співдружності з точки зору російської суспільно-політичної думки 1990-х рр. [3; 14].

Російські науковці у своїх працях в основному зосереджують увагу на значенні утворення СНД і перешкодах до ближчої інтеграції в організації держав-учасниць. Так, на думку дослідника В.Воробйова, СНД дало час колишнім республікам визначитися зі своєю подальшою геополітичною ідентичністю і забезпечило ресурс часу для формування структури державної влади [5, с.92-93]. В.Цветков назвав фундаментальні фактори, які перешкождали широкій інтеграції в межах СНД: 1. відмінна геополітична та зовнішньоекономічна орієнтація держав; 2. відсутність єдиної правової системи; 3. тривала ратифікація угод; 4. нерівномірність економічного розвитку держав-учасниць; 5. непослідовна політика Росії щодо стосовно країн ближнього зарубіжжя [25, с.32-33].

На думку У.Мізеровської та В.Холіної проблемами, що не дозволили запустити інтеграцію в межах СНД була відсутність єдиної для всіх країн-учасниць об'єднавчої ідеї, не співмірність рівнів економічного розвитку країн-учасниць, відсутність політичної волі до об'єднання у керівництва частини держав-учасниць [15, с.8-11]. Однак, російські автори Д.Доленко і Ж. Кониченко відверто визнали, що для Російської Федерації збереження існування СНД є сферою життєво важливих інтересів через наявність в республіках росіян-співвітчизників, життєво важливих комунікацій, корисних копалин, стратегічних військових об'єктів,

боязнь поширення військово-політичного блоку НАТО на Схід [9, с.56].

Отже, загалом в науковій думці на сьогодні накопичено певний обсяг досліджень з історії СНД та ролі у створенні та діяльності цієї організації України. Однак не має окремого комплексного правового дослідження, що повноцінно проаналізувало б роль України на етапі формування СНД, її участь у функціонуванні цієї міжнародної організації та причини виходу нашої держави зі структур Співдружності.

Відзначимо, що рішення про розпад СРСР та створення Співдружності було прийняте 8 грудня 1991 року керівниками трьох радянських республік – Росії, України та Білорусі та втілювалося в Угоду про утворення Співдружності Незалежних Держав. Зазначимо, що підписанти гарантували рівні права і свободи громадянам держав колишнього СРСР, виступали за розвиток рівноправне та взаємовигідне співробітництво своїх народів і держав. У статті 5 Високі Договірні Сторони визнавали і обіцяли поважати «територіальну цілісність одна одної і недоторканність існуючих кордонів у рамках Співдружності» [21].

У форматі утворення СНД особливими для Російської Федерації були взаємини з Україною, яка посідала одне із ключових місць у механізмі функціонування об'єднання. На цьому, зокрема, акцентував увагу і російський президент Борис Єльцин, який ще під час обговорення нових форм політичного та економічного союзу республік СРСР, відверто заявляв, що «жоден із майбутніх союзів між республіками не є можливим без участі у ньому України» [14, с.93].

У підсумку утворення СНД виявилось компромісом між повним розривом України та Росії й утворенням конфедеративного типу, яке було бажане Росії [17]. Як згадував тодішній державний радник Російської Федерації Сергій Шахрай під час узгодження тексту угоди 8 грудня 1991 р. «в основному викреслював Кравчук. Єльцин змушений був погоджуватися. До нас [членів російської делегації] від президентів папери повернулися вже з помітками. Сторінки знову виправлялися, множилися, й так по декілька ра-

зів, поки не дійшли того висновку, який Кравчук був готовий підписати» [6].

Як зауважував З.Бжезинський, саме дії України на шляху створення власної армії і збереження власного суверенітету «не дали можливість СНД стати лише новою назвою більш федерального СРСР» [4, с.115]. Так, 20 грудня 1991 р. «Заява Верховної Ради України з приводу укладення Україною Угоди про співдружність незалежних держав» застерегла перетворення Співдружності у державне утворення із своїми органами влади та управління й надання співдружності статусу суб'єкта міжнародного права і наполягала на недоторканності кордонів Української держави [6].

21 грудня 1991 р. лідери 11 колишніх союзних республік в Алма-Аті підписали Протокол до Угоди 8 грудня 1991 року, який засвідчив, що Азербайджан, Вірменія, Білорусь, Казахстан, Киргизія, Молдова, Росія, Таджикистан, Туркменістан (зі складу вийшов 26.08.2005 р.), Узбекистан та Україна «на рівносторонній основі і як Високі Договірні Сторони утворюють Співдружність Незалежних Держав». Підписанти Алма-Атинської декларації заявили прагнення «побудувати демократичні правові держави, відносини між якими розвиватимуться на основі взаємного визнання та поваги державного суверенітету та суверенної рівності, невід'ємного права на самовизначення, принципів рівноправності та невтручання у внутрішні справи, відмови від застосування сили та загрози силою, економічних та будь-яких інших методів тиску, мирного врегулювання спорів, поваги права і свободи людини, включаючи права національних меншин, сумлінного виконання зобов'язань та інших загальновизнаних принципів та норм міжнародного права; визнання та поваги до територіальної цілісності один одного та непорушності існуючих кордонів» [1].

Україна підтримувала курс на економічну співпрацю в рамках СНД, але стежила, щоб Співдружність не переросла у військово-політичний блок, а тим більше – у новий варіант СРСР. Україна, залишаючись у СНД, виступала послідовною проти створення виконавчих структур СНД. Більшість підписаних нею договорів не йшли далі підтримки «в робочому стані» інфраструктури колишнього Союзу.

Статут СНД від 22 січня 1993 р. закріпив положення, що стосуються цілей та принципів діяльності Співдружності, і затвердив чітку схему органів СНД. У ньому було здійснено спробу роз'яснення принципу співробітництва шляхом визначення як цілей співробітництва, так і його окремих напрямків [8, с.13]. Водночас Україна разом з Молдовою і Туркменістаном не ратифікували Статут СНД та внаслідок цього не були офіційно членами СНД, проте вважалися його учасниками. Однак у жодному нормативному документі СНД не визначається різниця між статусом членів та учасників Співдружності [5, с.91].

Частина з держав-членів СНД – Росія, Білорусь, Казахстан, Киргизстан хотіли посилення взаємодії та реальної інтеграції. Інші держави – Україна, Грузія, Молдова, побачили в СНД структуру, що заважала їм йти на зближення з іншими державами та регіональними організаціями, а тому висували пропозиції, які б перетворили СНД на дискусійний форум. Ще одна група держав – Вірменія, Азербайджан, Таджикистан, свою участь у діяльності СНД пов'язували з вирішенням гострих внутрішніх проблем та стосунків з сусідніми державами. А Туркменістан та Узбекистан зайняли вичікувальну позицію і підтримували рішення більшості [5, с.92].

За 1992–1993 рр. Радою глав держав і Радою глав урядів СНД було прийнято близько 400 угод, рішень та інших документів, у тому числі й таких, що надавали інститутам СНД наддержавні функції. З цієї кількості документів Україна підписала близько 200, які не загрожували її суверенітету. Україна не стала членом Міжпарламентської асамблеї СНД, не приєдналася до багатьох угод зі створення координаційних органів. Так, у рамках СНД з 27 координаційних органів Україна підписала тільки 60 % угод з цього приводу. Українське керівництво не брало участі в укладенні 15 травня 1992 р. в Ташкенті «Договору про колективну безпеку», який передбачав утворення Ради колективної безпеки у складі керівників держав-учасниць (підписали договір Вірменія, Казахстан, Киргизстан, Росія, Таджикистан та Узбекистан), а також введення посади Головнокомандувача Об'єднаними Збройними силами СНД [3, с.162]. Фактично попри потужний тиск зі

сторони Росії Україна максимально дистанціювалася від ініційованого РФ співробітництва у військовій сфері членів СНД.

Ряд структур, що створювалися СНД, як утворена 24 вересня 1993 р. Комісія з прав людини СНД [18], не мали для України значення, бо міжнародні організації з відповідними повноваженнями вже існували.

Окремі угоди, що підписувала Україна в рамках СНД, відповідали її національним інтересам, як прийнята 14 лютого 1992 р. «Угода про повернення культурних та історичних цінностей державам їх походження». Однак навіть у ній закладався вигідний для Російської Федерації пункт про розширення взаємних знань про культури країн-членів СНД [20]. Відзначимо, що угода не мали практичної реалізації, що вихолощувало загалом співпрацю в межах Співдружності.

На засіданні Ради глав держав СНД 17 січня 1997 р. Україна підписала лише 9 з 17 документів, які розглядались. Україна не брала участі в обговоренні питання створення миротворчих сил СНД, оскільки українська влада не підтримувала ідеї військово-політичної інтеграції у рамках СНД. Як зауважував Р.Мінасян Президент України Л. Кучма виступав за інтеграцію у рамках СНД, проте був проти підписання документів, які суперечили національним інтересам України. Зокрема, за президентства Л. Кучми Україна так і не підписала Статут СНД [16].

Як наголошував російський дослідник В.Воробйов інтеграційний потенціал України як складової СНД протягом усього періоду існування СНД гальмував об'єднавчі процеси в організації загалом. Політика українського керівництва завжди характеризувалась прагненням зайняти окремішнє становище, продемонструвати особливу думку, відмовитися від членства в тісних інтеграційних об'єднаннях всередині СНД. Так, Україна не була членом ні «Організації договору з колективної безпеки», ні ЄвразЕС; вона не входила до складу ні Економічного, ні Митного союзів. Україна займала пасивну позицію в роботі статутних органів СНД та вибірково в органах галузевого співробітництва. Членство України в Єдиному економічному просторі (ЄЕП) було обтяжено її особливою позицією, відмовою підписувати повний

пакет угоди, пропонуванням особливих ініціатив та умов. Уряд України був послідовним прихильником ідеї зміцнення двосторонніх міждержавних відносин і мінімізації своїх зобов'язань у межах СНД [5, с.94-95].

Одночасно меншала престижність і СНД у суспільній свідомості – якщо у 1994 р. 40% опитаних в Україні виступали за розвиток відносин з країнами співдружності, то у 1999 р – лише 15% і цей показник продовжував зменшуватися [12, с.106].

У 1998 р. частина держав – учасниць СНД розпочали виконання завдань, спрямованих на реформування Співдружності в контексті тіснішої інтеграції. Україна зайняла позицію, що принципово відрізнялась від решти учасниць СНД. Вона передбачала перетворення СНД у консультативно-переговорний механізм економічної взаємодії. За рамками СНД мали залишитись питання політичного, військового, прикордонного, гуманітарного, правового, інформаційного, екологічного співробітництва, проблеми взаємодії у контексті колективної безпеки, врегулювання конфліктів. Органи СНД не повинні були дублювати органи європейських та інших інститутів, а Співдружність – не перешкоджати інтегруватись до них своїм членам [3, с.165].

Дослідження В.Гусласького показали існування також певних проблем у правовому забезпеченні діяльності ОВС України у єдиному правоохоронному просторі СНД. Найбільші практичні результати щодо створення правової бази давало підписання двосторонніх міждержавних та міжвідомчих угод [8, с.22].

Отже, як зауважував М.Дорошко, стратегічний інтерес України був заснований на відновленні лише таких колишніх чи створених нових інтеграційних економічних зв'язків у межах СНД, насамперед на двосторонніх засадах, які виключали надання взаєминам неекономічних ознак і були спрямовані на економічну реконструкцію та європейську інтеграцію [10, с.40].

У березні 2005 р., після того, як російське керівництво держави потерпіло цілий ряд відчутних політичних провалів у стосунках з Грузією, Україною, Молдовою і в розпал кризи в Киргизії, російська влада висловила розчарування в інтеграційних можливостях СНД. Однак, навіть російські вчені визнавали, що причи-

ною неефективності Співдружності стала поведінка Російської Федерації. Так, В. Цветков зазначає, що віра у життєздатність та ефективність СНД багато в чому була підірвана нескінченними торговельними та «газовими» війнами (2005-2008 рр.) між Росією, з одного боку та Грузією, Молдовою, Україною, Білоруссю – з іншого [25, с.31, 33].

У жовтні 2011 р. у м. Санкт-Петербург голови урядів восьми країн-членів СНД – Російської Федерації, України, Білорусі, Казахстану, Киргизстану, Таджикистану, Молдови та Вірменії підписали Угоду про створення зони вільної торгівлі. Україна ратифікувала договір влітку 2012 р. [16]. Але повною мірою ця угода так і не запрацювала.

Натомість після виникнення загрози територіальній цілісності та суверенітету України зі сторони Російської Федерації, використання на території Криму військового контингенту РФ, оголошення нелегітимного референдуму на півострові, Україною як головуючою в той час в СНД державою було ініційовано невідкладне скликання 7 березня 2014 р. у Києві позачергового засідання Ради міністрів закордонних справ СНД, метою якого передбачалося прийняття відповідної засуджуючої заяви російської військової агресії [17]. Однак міждержавна організація усунулася від вирішення проблеми. У відповідь Україна нотою від 19.03.2014 р. заявила про припинення головування в СНД у 2014 р.

27 листопада 2014 р. у Верховній Раді України було зареєстровано проєкт постанови про вихід України зі складу Співдружності [19]. Що ж до можливості виходу України зі складу СНД, то вперше таке питання про порушувалося ще у 2005-2008 рр. за часів президентства В. Ющенка [26, с.54].

Однак, попри офіційні заяви низки українських політиків про початок виходу держави зі складу Співдружності у вересні 2015 р. Міністерство закордонних справ України повідомило, що Україна вирішила зберегти участь у СНД через наявність низки важливих міждержавних договорів у рамках Співдружності [14, с.93].

Лише 9 травня 2018 р. президент України П.Порошенко заявив, що підписав указ про відкликання представників країни з усіх статутних органів СНД та фактично з 19 травня 2018 р. Україна розпочала вихід з даної структури. У серпні 2018 р. представництво України при СНД було закрито. 6 лютого 2019 р. надзвичайний і повноважний посол України в Білорусі І.Кизим заявив про завершення процесу виходу України зі складу координаційних органів СНД.

Проте зразу вийти зі складу міждержавної організації виявилось юридично неможливо. Була розпочата тривала перевірка 236 угод, до яких долучилася Україна в період своєї участі в СНД, для їх поступового розірвання [24]. Так, 2 вересня 2020 р. Україна припинила участь в міждержавній «Угоді про співробітництво у галузі ветеринарії, у галузі санітарної охорони територій держав-учасниць СНД» та в «Угоді про створення Координаційної ради з карантину рослин держав-учасниць СНД» [23], а в лютому 2021 р. держава вийшла з угод Співдружності, що стосувалися єдиного повітряного простору [22].

Отже, усі спроби російських державних чинників спробувати втягнути Україну в глибшу міждержавну інтеграцію у форматі СНД і позбавити її частини державного суверенітету наштовхувалися на опір українських органів влади та суспільства. У зв'язку з цим Україна, наприклад, не підписала Статут СНД і не стала частиною Організації договору про колективну безпеку. Крім того, Україна, залишаючись у СНД, виступала послідовно проти створення виконавчих структур Співдружності.

Натомість вихід України зі складу Співдружності незалежних держав став актом протесту проти кричущого порушення Росією в результаті військової агресії проти нашої держави, як міжнародно-правових безпекових угод, так і підписаних нормативно-правових документів країнами Співдружності. Фактично і сам СНД не виконав основних базових правових засад, що були декларовані державами-учасницями. Значна тривалість процесу виходу зі складу СНД пов'язана з довготривалими юридичними процедурами процесу денонсації підписаних Україною угод в форматі Співдружності.

1. *Алма-Атинська декларація*. URL: <https://cis.minsk.by/site/about-cis> (дата звернення 01.02.2022).
2. *Амелін Р.В. Національні інтереси України і моделі розвитку економічного та політико-правового співробітництва держав-учасниць СНД*. Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2004. Вип. 10. С. 328-345.
3. *Банах В.М. Російська суспільно-політична думка 1990-х рр. про участь України в інтеграційних процесах СНД*. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2009. № 652. С. 161-166.
4. *Бжезинський З. Великая шахматная доска*. М: Международные отношения, 1998. 256 с.
5. *Воробьев В. В. Этапы формирования Содружества независимых государств в 1990-е годы*. Вестник Челябинского государственного университета. 2011. № 34 (249). История. Вып. 48. С. 92-93.
6. *Голод І. СРСР №2. Як Україну намагалися втягнути у новий Союз*. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/4ef849d476289/> (дата звернення 05.04.2022).
7. *Гончаренко І.О. СНД, ОБСЄ і ООН у попередженні конфліктів на пострадянському просторі у 90-х роках ХХ століття: досвід співробітництва (теоретико-методологічний аспект)*. Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2009. Вип. 15. С.268-276.
8. *Гуславський В. Управління співробітництвом ОВС України з правоохоронними органами країн СНД: організаційно-правові засади : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : 12.00.07*. Харків, 2006. 40 с.
9. *Доленко Д.В., Кониченко Ж.Д. Россия и СНГ: интересы, цели политики и проблемы взаимоотношений*. Вестник Мордовского университета. 2010. №3. С.55-59.
10. *Дорошко М.С. Україна в регіональних об'єднаннях на терені СНД. Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Вип. 86. Ч. I. 2009. С.35-40.
11. *Задорожній О. В. Процеси розпаду Радянського Союзу: основні тенденції та значення для України*. Право.ua. 2014. № 1. С. 205-212. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pravo_2014_1_35 (дата звернення 04.04.2022).
12. *Касьянов Г. Україна, 1991-2007: нариси новітньої історії*. К.: Наш час, 2008. 432 с.
13. *Кобилянська Л.М. Економічні фактори розвитку інтеграційних процесів на теренах СНД. Україна та Казахстан: актуальні проблеми*

економіки, політики, історії: зб. наук. праць. К. : ІСЕМВ НАН України, 2008. С. 167-182.

14. Костюк О. Участь України в інтеграційних процесах СНД у баченні російського політикуму у 1990-х рр. Гілея. 2016. Вип. 114. С.93-97.
15. Мизеровская У.В., Холина В.Н. Содружество независимых государств как интеграционное объединение: планы и реальность. Вестник Российского университета дружбы народов. 2004. №1. С.8-11.
16. Мінасян Р. СНД: проблеми створення, особливості функціонування та пошуки альтернативних об'єднань на пострадянському просторі (1991-2015). Емінак. 2017. № 2 (2). С. 66-70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eminak_2017_2%282%29_13.
17. Прийдун С. Роль України в інституалізації Співдружності незалежних держав. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Stepan_Pryidun/Rol_Ukrainy_v_instytualizatsii_Spivdruzhnosti_Nezaleznykh_Derzhav/ (дата звернення 23.02.2022).
18. Рішення про утворення Комісії з прав людини СНД. URL: <http://www.cis.minsk.by/webnpa/text.aspx?RN=N99300042> (дата звернення 23.02.2022).
19. У Раді зареєстрували проєкт постанови про вихід України з СНД. URL: <https://www.unian.ua/politics/1014810-u-radi-zareestruvali-proekt-postanovi-pro-vihid-ukrajini-z-snd.html> (дата звернення 20.11.2021).
20. Угода про повернення культурних та історичних цінностей державам їх походження. URL: <https://web.archive.org/web/20070811202031/http://cis.minsk.by/main.aspx?uid=7572> (дата звернення 08.02.2022).
21. Угода про створення Співдружності Незалежних Держав. URL: Угода про створення Співдружності Незалежних Держав... | від 08.12.1991 (rada.gov.ua) (дата звернення 23.02.2022).
22. Україна вийшла зі ще двох угод СНД щодо повітряного простору. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/02/23/671330/> (дата звернення 20.10.2021).
23. Україна денонсувала ще три угоди з СНД. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/ukraina-denonsirovala-eshche-tri-soglasheniya-1599051089.html> (дата звернення 20.10.2021).
24. Україна фактично завершила вихід з СНД – МЗС. URL: <https://www.5.ua/polityka/ukraina-zavershyla-vykhid-z-snd-mzs-186506.html> (дата звернення 21.11.2021).

25. *Цветков І. В. А. Постсоветское экономическое пространство: современное состояние и перспективы развития. Пространственная Экономика. 2010. № 3. С. 32-33.*
26. *Цыкунов Г. А. Содружество Независимых Государств в исторической черты. Известия Иркутского государственного университета. 2015. Т. 11. С. 52-59.*
27. *Шумілов А. С. Міжнародно-правове співробітництво пострадянських держав (на прикладі країн СНД): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.11. Харків, 2003. 20 с.*

Адамович С. В. Україна як учасник Співдружності незалежних держав та процес виходу зі складу організації.

У статті автор досліджує роль Української держави у процесі утворення Співдружності незалежних держав у 1991 р., міждержавну співпрацю України у складі Співдружності та правові аспекти виходу України зі складу міждержавної організації. На думку автора чітка міжнародно-правова позиція України щодо збереження власної суверенності і незалежності не дозволила перетворити СНД Російській Федерації в оновлений Радянський Союз за домінування російських державних чинників. У процесі співпраці у форматі СНД Україна обмежилася статусом учасника організації і відмовилася від формального членства. Україна не підписала Статут СНД, виступала проти формування виконавчих структур Співдружності і не стала складовою частиною Організації договору про колективну безпеку. Натомість Українська держава концентрувала свою діяльність у форматі СНД лише на економічній співпраці з колишніми радянськими республіками і збереженні існуючої з часів СРСР та необхідної для України міждержавної кооперації. Після російського військового вторгнення в Україну і порушення Російською Федерацією територіальної цілісності країни у 2014 р. розпочалася процедура виходу України зі складу СНД. Цей процес супроводжується тривалими юридичними процедурами денонсації підписаних Україною угод в форматі СНД.

Ключові слова: Співдружність незалежних держав, розпад СРСР, міжнародна організація, Україна як учасник СНД, правові аспекти виходу з СНД.

Adamovych S. V. Ukraine as a member of the Commonwealth of Independent States and the process of leaving the organization.

In this article the author conducts a research on the role of the Ukrainian state in the process of creating the Commonwealth of Independent States in 1991, intergovernmental cooperation of Ukraine as a part of the Commonwealth and law aspects of Ukraine leaving the intergovernmental organization. In the author's opinion a clear international-law position of Ukraine towards preservation of its own sovereignty and independence did not allow Russian Federation to transform CIS in an updated Soviet Union with the dominance of russian state factors. In the process of cooperation in the CIS format Ukraine limited itself to the status of a member of organization and rejected its formal membership. Ukraine did not sign

CIS Charter, stood up against formation of executive structures of CIS and did not become a part of the military aspect of CIS - Collective Security Treaty Organization, agreed to economic cooperation with reservations. It allowed Ukraine to concentrate more on bilateral economic relations with post-soviet countries and to follow the pace of European law and economic integration with the European Union. Instead, Ukrainian state focused its activity in the CIS format only on economic cooperation with post-soviet republics and on the preservation of the existing since the period of Soviet Union and necessary for Ukraine intergovernmental cooperation. After Russian military invasion of Ukraine and violation by Russian Federation of territorial integrity of the country in 2014 CIS did not condemn Russia's aggression and the procedure of Ukraine leaving CIS started. This process is accompanied by long-term legal procedures for denunciation of agreements signed by Ukraine in the CIS format.

Key words: The Commonwealth of independent countries, the collapse of USSR, international organization, Ukraine as a part of CIS, law aspects of leaving CIS.

Присташ Л.Т.

РИЗЬКИЙ МИРНИЙ ДОГОВІР 1921 Р. І ПИТАННЯ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

Українська держава пройшла довгий шлях до власної державності, який супроводжувався і перемогами, і поразками. Сьогодні відновлення незалежності України та її розбудова мають ґрунтуватись на об'єктивно-науковому переосмисленні минулого української держави, історії державотворчого процесу та тих етапів, які супроводжували національне державотворення в Україні.

18 березня 2022 року ми відзначали черговий рубіж в історії української державності - 101-у річницю підписання Ризького мирного договору, який став завершальним етапом визвольних змагань українського народу 1917-1921 рр. за створення незалежної держави. Укладений в Ризі мир 1921 року між представниками урядів УРСР, РСФРР, з одного боку, та уряду Польщі, - з другого, докорінно змінив спроби встановлення української державності.

Отже, 18 березня 1921 р. у Ризі між Москвою і Варшавою був підписаний союзний договір, який передбачав радянські поступки в бік Польщі, аналогічні до умов Варшавського договору [1, с. 358]. Ризький договір 1921 року ще більше загострив політичну ситуацію: знищив авторитет уряду УНР та зупинив розвиток парламентської діяльності. В умовах польської сторони, які